

ROMAN MAMCZAREK
IS w Chojnicach

PRAKTYCZNE FORMY KSZTAŁCENIA EKOLOGICZNEGO PODCZAS ZORGANIZOWANYCH FORM WYPOCZYNKU DZIECI I MŁODZIEŻY SZKOLNEJ

Abstrakt

Pobyty dzieci i młodzieży szkolnej na koloniach, obozach i zimowiskach, które z reguły zlokalizowane są w atrakcyjnych krajobrazowo i przyrodniczo miejscach, stwarza znakomite warunki do podniesienia ich świadomości ekologicznej. Nauczanie w środowisku (empiryczne metody poznawania problemów) jest jednak rzadko wykorzystywane przez kadrę pedagogiczną pracującą w placówkach wypoczynkowych. Podano kilka praktycznych sposobów wykorzystania zajęć rekreacyjnych służących rozbudzeniu zainteresowań ochroną środowiska oraz dostarczeniu nowych lub utrwaleniu już poznanych elementów wiedzy ekologicznej.

Słowa kluczowe

Wypoczynek dzieci i młodzieży, świadomość ekologiczna, nauczanie na rzecz środowiska, nauczanie w środowisku, metody wychowawcze.

Aktualny stan edukacji dzieci i młodzieży w zakresie ochrony i kształtowania środowiska jest bardzo niezadowolający. Wiedza ekologiczna jest fragmentaryczna¹ i wynika nie z planowego działania, a przede wszystkim z dobrych intencji niektórych nauczycieli i własnych poszukiwań młodzieży. Bywa, że jedynymi źródłami wiadomości z tej dziedziny są przypadkowo obejrzone audycje telewizyjne lub artykuły z prasy codziennej i popularnych czasopism. Ludzie, którym nie jest obojętny przyszły obraz środowiska, widzą pilną potrzebę działania już teraz i to nie tylko w sferze zahamowania jego degradacji, ale także w uświadomieniu wagi tego problemu młodemu pokoleniu, które w niedalekiej przyszłości zasili szeregi pracowników gospodarki narodowej i posiadzie możliwości bezpośredniego i pośredniego wpływania na decyzje i działania zmieniające obraz Polski. Poniższe uwagi dotyczą wykorzystania zorganizowanych form wypoczynku dzieci i młodzieży w wychowaniu na rzecz środowiska.

Z przygotowanych form wypoczynku corocznie korzysta znaczny procent dzieci i młodzieży. I tak np. w ferie zimowe 1988 r. wyjechało na obozy i zimowiska prawie 300 tys. uczniów, a dalsze 2 miliony korzystało z akcji „Zima w mieście”. Organizatorzy kolonii, obozów i zimowisk starają się stworzyć w swoich bazach i ośrodkach jak najlepsze warunki materialno-bytowe oraz uatrakcyjnić pobyt bogatym programem kulturalnym i sportowym.

Przebywanie w odmiennym otoczeniu, z dala od domu rodzinnego, zmiana rytmu codziennych zajęć stwarzają znakomitą szansę do intensywniejszego niż w trakcie nauki szkolnej kształtowania osobowości młodego człowieka². Dwu – lub trzytygodniowy okres wspólnego pobytu wychowawców i opiekunów z wychowankami daje podobne efekty wychowawcze jak okres co najmniej dwóch miesięcy roku szkolnego, gdzie kontakt na linii nauczyciel – uczeń dotyczy przeważnie nauczania i przyswajania treści programowych. W szkole dziecko przebywa ze swoim wychowawcą kilka do kilkunastu godzin w tygodniu, natomiast na kolonii ma to miejsce przez cały okres jej trwania i to zarówno w ciągu dnia jak i w nocy.

Wśród wielu różnych celów, które można realizować podczas obozów i kolonii, powinno znaleźć się miejsce dla szeroko pojmowanego wychowania ekologicznego³. Czy jednak

kadra opiekuńczo–wychowawcza korzysta z tej możliwości? Należy z przykrością stwierdzić, że w większości przypadków – nie.

Kiedy na początku każdego turnusu kierownictwo i pozostała kadra pedagogiczna kolonii lub obozu zbiera się na radzie pedagogicznej, w jej programie znajdują się sprawy organizacyjne, regulaminowe, wychowawcze, bytowe i bezpieczeństwa. Coraz częściej wychowawcy są informowani o zamykaniu kąpielisk i bezwzględnym zakazie zbliżania się do wody, gdy grozi to przykrymi następstwami. Dowiadują się również o możliwości zatrucia podczas spożywania warzyw pochodzących z upraw położonych w pobliżu miejscowej huty. Wiadomości te mają charakter ostrzeżeń i zakazów, za których przestrzeganie ich obarcza się odpowiedzialnością. Tylko w sporadycznych przypadkach podnosi się sprawę zlokalizowania ośrodka w bezpośredniej bliskości rezerwatu czy parku narodowego lub nawet na terenie parku krajobrazowego i wynikających z tego uwarunkowań dla prowadzenia zajęć i indywidualnego zachowania się. W przygotowanych wcześniej ramowych programach zajęć brak jest jakiegokolwiek punktu odnoszącego się do problematyki ekologicznej. Nie wypływa to z niechęci zajęcia się tą problematyką kierowniczej i szeregowej kadry wychowawców i opiekunów, którzy w ogromnej większości starają się jak najbardziej urozmaicić pobyt swoim podopiecznym nie tylko dostarczając rozrywki i zapewniając niezbędny czas na rekreację tak bierną jak i czynną, ale również poprzez przekazywanie wiedzy krajoznawczej oraz uczenie współżycia w grupie rówieśniczej. Jest to przede wszystkim wynikiem słabej lub żadnej znajomości problematyki ekologicznej przez nich samych, wywodzących się przeważnie z etatowych nauczycieli i studentów wyższych uczelni (zwłaszcza wyższych szkół pedagogicznych)⁴.

Sprawa kształcenia w zakresie ochrony środowiska w szkołach wyższych jest już w fazie wstępnych przymiarek i tzw. „rozruchu”. Dopóki jednak problemy ekologiczne nie zajmą należnego im miejsca w programach i rzeczywistej praktyce trzeba wykorzystać szansę jaką stwarzają obozy, kolonie i zimowiska dla uwrażliwienia młodzieży na sprawy zachowania niezniszczonego i zdrowego środowiska. Instytucje i organizacje zajmujące się wypoczynkiem dzieci i młodzieży⁵ (Kuratoria, TPD, ZHP, ZSMP, ZSP, zakłady pracy, itp.) winny niezwłocznie podjąć działania w tym kierunku.

Powyższe spostrzeżenia nasuwają się po przeprowadzeniu sondy wśród wieloletnich organizatorów wypoczynku oraz własnych doświadczeń autora. Przedstawia się kilka propozycji „na teraz”, do wykorzystania już w najbliższych wakacjach letnich. Można je podzielić na dwie grupy. Pierwszą stanowią propozycje mające na celu podniesienie wiedzy ekologicznej kadry pedagogicznej placówek wypoczynku. Druga to propozycje dla wychowawców do wykorzystania w czasie zajęć podczas turnusu.

Wzrost zainteresowania ochroną i kształtowaniem środowiska i poznanie praktycznych sposobów wprowadzania problematyki ekologicznej do zajęć z dziećmi i młodzieżą przez kadrę obozowo–kolonijną można osiągnąć przez:

- udział choćby jednej osoby z kierownictwa lub szeregowych wychowawców w instruktażu, szkoleniu, wykładach czy seminariach – sposób niezbyt przydatny ze względu na wcześniejszą nieznajomość obsad wielu ośrodków, potrzebę przygotowania sal wykładowych, prelegentów itp., chyba, że takie szkolenie przeprowadzać się będzie już podczas kursów na wychowawców i kierowników placówek wypoczynku, albo podczas zajęć programowych w WSP;
- wydawanie broszur lub innych niewielkich objętościowo wydawnictw – mogą one dotyczyć poszczególnych dziedzin ochrony lub zagrożeń np. wody, lasów, powietrza itd. bądź problematyki ekologicznej w regionie np. w województwie, z wyszczególnieniem skrajnych przykładów tak negatywnych, jak i pozytywnych oraz podaniem adresów i telefonów instytucji i ludzi, którzy z racji programowej działalności, zajmowanych stanowisk i zainteresowań

mogą pomóc w przygotowaniu ciekawej prelekcji, czy też w zorganizowaniu praktycznej pomocy w pracach na rzecz środowiska (Towarzystwa i Kluby Ekologiczne, Liga Ochrony Przyrody, Nadleśnictwa, Polski Związek Wędkarski, Polski Związek Łowiecki, itp.);

- stworzenie grup objeżdżających poszczególne zgrupowania i ośrodki z ciekawymi prelekcjami, filmami, przezroczami i gawędami – należy tu skorzystać przede wszystkim z pomocy instytucji i ludzi wymienionych w poprzednim punkcie.

Wychowawcom i opiekunom proponuje się kilka prostych metod do wykorzystania w praktyce:

- pogadanki i krótkie wykłady na „łonie natury” wzbogacone przykładami dostrzegalnymi w tym samym czasie (wychowankowie mają możliwość porównania z rzeczywistością najbliższej okolicy), a przez to trafiająca prosto do odbiorcy;
- konkursy o tematyce ekologiczno–przyrodniczej (np. na temat „Rośliny i zwierzęta prawnie chronione w Polsce”);
- wycieczki, w programach których powinny znaleźć się elementy związane z ochroną środowiska (i tak podczas wycieczki do zakładu pracy zwracamy uwagę na urządzenia do wyłapywania gazów i pyłów, oczyszczalnie ścieków, strefy zieleni, itd.);
- spotkania z ludźmi zajmującymi się problemami ochrony i kształtowania środowiska na danym terenie (członkowie klubów i towarzystw ekologicznych, LOP–u, strażnicy przyrody, leśnicy, planiści przestrzenni, itd.);
- działania praktyczne (pielęgnacja lasu, sadzenie drzewek i krzewów, czyszczenie szlaków i ścieżek, opieka nad zielenią znajdującą się na terenie ośrodka, jak i wokół niego, pomoc w dokarmianiu zwierzyny i ptaków, itd.).

Większość z powyższych propozycji nie wymaga dużych nakładów finansowych i jest możliwa do zrealizowania bez wielkich przygotowań w każdym ośrodku.

Wypoczynek powinien służyć regeneracji sił fizycznych i psychicznych po i przed okresem intensywnej pracy w szkołach, które w większości usytuowane są na obszarach silnie zurbanizowanych, o zanieczyszczonym powietrzu i niezdrowej wodzie⁶.

Autor daleki jest od próby zmiany czy chociażby naruszenia tej podstawowej funkcji letnich i zimowych wyjazdów młodzieży i dzieci. Jednakże wiadomo, iż wychowankowie wchłaniają duży zasób wiadomości krajoznawczych o regionie, w którym przebywają, o jego historii, zabytkach, o miejscowym folklorze i wiedza ta okazuje się bardzo trwała. Zapada w ich pamięć na długie lata. Zainteresowanie młodzieży problemami środowiska naturalnego jest w ostatnim czasie duże i ma tendencję wzrastającą.

Przekazanie porcji wiadomości z tej dziedziny w sposób nie narzucony, w oderwaniu od rozkrzyczanych sal lekcyjnych i korytarzy szkolnych powinno przynieść znaczne efekty we wzbogacaniu świadomości ekologicznej.

PRZYPISY

¹B. Podskrobko: Jak oceniamy własną rolę w procesie ochrony środowiska, „Aura” 1987 nr 10

²K. Danek: Wakacyjne wędrówki młodzieży szkolnej. Warszawa MAW 1985

³Wśród aspektów kształcenia ekologicznego bardzo wysoko jest stawiane nauczanie w środowisku (empiryczne metody poznawania problemów), Por. F. Schourty: Ochrona środowiska przedmiotem nauczania, „Aura” nr 10

⁴Zarządzenie Ministra Oświaty i Wychowania z dn. 10 I 1978 r. w sprawie przygotowania kadry pedagogicznej do pracy w placówkach wypoczynku dzieci i młodzieży, Dz.Urz. MOiW 1978 nr 1

⁵Zarządzenie Ministra Oświaty i Wychowania z dn. 31 XII 1975 r. w sprawie organizacji i koordynacji wypoczynku wakacyjnego dzieci i młodzieży szkolnej, Dz.Urz. MOiW 1976 nr 1

⁶T. Tyblewski: Ideał wychowawczy w turystyce, „Ruch pedagogiczny” 1975 nr 6

PRACTICAL FORMS OF ECOLOGICAL EDUCATION DURING ORGANIZED FORM OF CHILDREN AND PUPIL RECREATION

Summary

The staying of children and youth going to school at summer or winter canyse, which are usually situated in very attractive places as far as landscape and nature are concerned, gives very good conditions for raising their ecological consciousness. Teaching in the environment (empirical methods of experiencing problems) however is seldom available by the pedagogical staff working in the best places. The author gave some practical methods just to be employed during holiday work which have the aim to arise some interests of problems of protection of environment, giving new or known elements of ecological knowledge.